

УДК 342.95:351.81

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2026-2-12>

Андрій СОБАКАРЬ

доктор юридичних наук, професор
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7618-0031>

andrii.sobakar@dduvs.edu.ua

Володимир ШАТОХІН

доктор філософії в галузі права
(Інститут економіки та права
Класичного приватного університету,
м. Запоріжжя, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-4825-2599>

kpuinform@gmail.com

НОРМИ ПРАВА ЯК ДЖЕРЕЛА ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА НА ТРАНСПОРТІ

У статті досліджено норми права як джерела організації публічного контролю за додержанням законодавства на транспорті. Обґрунтовано, що сучасне правове регулювання транспортної сфери в Україні формується в умовах поєднання національних і міжнародних нормативних засад, а ефективність контрольних процедур значною мірою залежить від рівня імплементації міжнародно-правових стандартів у внутрішнє законодавство. Установлено, що особливого значення у цій сфері набувають міжнародні договори, акти Європейського Союзу, а також документи стратегічного характеру, які визначають напрями модернізації транспортного сектору, вимоги до безпеки перевезень, екологічних стандартів, захисту прав пасажирів і професійної компетентності перевізників. З'ясовано, що в умовах євроінтеграційного курсу України міжнародно-правові норми виконують не лише орієнтуючу, а й системоутворювальну функцію, оскільки впливають на зміст національного транспортного законодавства, визначають принципи організації контрольної діяльності та сприяють уніфікації адміністративно-правових механізмів нагляду у транспортній сфері. Проаналізовано основні напрями імплементації актів права ЄС у сфері автомобільного, залізничного, морського, внутрішнього водного, авіаційного транспорту, а також у галузі перевезення небезпечних вантажів. Доведено, що чинне законодавство України вже враховує значну частину вимог європейського права, однак потребує подальшого вдосконалення задля повного впровадження відповідних директив і регламентів. Наголошено, що, попри вагомість міжнародно-правового регулювання, вирішальна роль у практичному забезпеченні контролю на транспорті належить саме національному законодавству, яке

конкретизує міжнародні стандарти через установлення процедур сертифікації, технічного контролю, вимог до учасників перевезень, заходів юридичної відповідальності та організаційних засад діяльності уповноважених органів. Зроблено висновок, що оптимальним напрямом удосконалення правового забезпечення публічного контролю на транспорті є не прийняття окремого кодифікованого акта, а системне оновлення чинного транспортного законодавства, його узгодження з міжнародними стандартами.

Ключові слова: *право, публічний контроль, транспорт, транспортне законодавство, імплементація норм ЄС, транспортна безпека, адміністративно-правове регулювання, державний нагляд, євроінтеграція, контрольні процедури.*

Постановка проблеми. Сучасна транспортна сфера функціонує в умовах багаторівневого правового регулювання, де національні приписи дедалі тісніше поєднуються з міжнародно-правовими стандартами, зобов'язаннями та процедурами. Для України це питання має не лише теоретичне, а й виразне практичне значення, оскільки формування єдиного механізму правового регулювання транспортних правовідносин безпосередньо пов'язане з адаптацією внутрішнього законодавства до *acquis* Європейського Союзу, а також із належним виконанням міжнародних договорів у транспортній сфері. Нормативною основою такого процесу виступають, зокрема, Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та Постанова Кабінету Міністрів України № 1365 від 15 жовтня 2004 р., які закріпили інституційні та організаційні засади наближення українського законодавства до європейських стандартів. Особливого значення вказане питання набуває у зв'язку з євроінтеграційним вектором розвитку України та розширенням міжнародного співробітництва у транспортній галузі. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом прямо передбачає співробітництво сторін у сфері транспорту, спрямоване на реструктуризацію та модернізацію транспортного сектору, розвиток стабільних транспортних систем, забезпечення ефективних і безпечних перевезень та поступову гармонізацію стандартів і політики України з підходами ЄС. У цьому контексті норми міжнародного права слід розглядати не лише як зовнішній орієнтир для оновлення транспортного законодавства, а й як самостійне джерело формування змісту, принципів та меж публічного контролю, оскільки саме через міжнародні акти визначаються вимоги до безпеки перевезень, технічної сумісності, належного адміністрування, захисту прав учасників транспортних правовідносин.

Наукова потреба у дослідженні цієї проблематики посилюється тим, що публічний контроль на транспорті вже не може тлумачитися виключно крізь призму внутрішньодержавних контрольних повноважень. Його організація дедалі більше залежить від міжнародної координації, уніфікації правил, імплементації конвенційних стандартів та узгодження національних контрольних процедур із європейськими підходами до транспортної безпеки, нагляду та правозастосування. У сучасній українській правовій науці обґрунтовується, що вдосконалення адміністративно-правового забезпечення контролю за додержанням законодавства на транспорті пов'язане саме з міжнародною координацією та уніфікацією правового регулювання, що дає підстави стверджувати, що норми міжнародного права є не периферійним, а системоутворювальним джерелом організації публічного контролю у транспортній сфері, а отже, потребують самостійного комплексного аналізу в аспекті їхнього змісту, юридичної сили та механізмів впливу на національну транспортну систему.

Стан дослідження теми. Попри те що згаданим питанням уже приділялася певна увага в роботах А. В. Бойка, В. М. Василенка, М. М. Грибана, О. Ю. Дубинського, В. В. Мельникова, О. М. Музичука, В. О. Невядовського, В. І. Петраша та інших учених, саме регулювання транспортних контрольних правовідносин через призму міжнародного права розглядалося фрагментарно, стосуючись лише окремих аспектів і не аналізуючи проблему комплексно.

Мета статті – визначити систему суб'єктів публічного контролю за дотриманням законодавства на транспорті.

Виклад основного матеріалу. Вертикальна структура транспортного законодавства України ґрунтується на ієрархічній системі нормативних актів. Основу цієї системи становить Конституція України, яка виступає головним джерелом транспортного права та визначає загальні юридичні принципи його розвитку [6].

Незважаючи на визначальне значення Конституції України як базового нормативно-правового акта у регулюванні суспільних відносин у транспортній сфері, провідне місце у правовому забезпеченні контролю на транспорті посідають міжнародні документи, якими закріплено уніфіковані вимоги щодо безпеки, екологічних стандартів, захисту прав пасажирів і обов'язків перевізників. Водночас імплементація норм Європейського Союзу до законодавства України є важливим складником євроінтеграційного курсу держави. Такий процес є складним і потребує комплексних перетворень у різних сферах, насамперед у транспортній галузі. Основними напрямками цих змін виступають модернізація інфраструктури, посилення безпеки перевезень, забезпечення прав пасажирів та підвищення професійного рівня працівників. У межах Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання щодо впровадження близько 54 директив і регламентів ЄС у транспортному секторі, що здійснюється як шляхом прийняття законів, так і через підзаконне нормативне регулювання органів виконавчої влади. Проте стан реалізації цих зобов'язань поки що залишається недостатнім, оскільки рівень їх виконання є одним із найнижчих серед інших напрямів, передбачених Угодою.

Водночас обґрунтованими є позиції науковців, які акцентують на вагомому значенні міжнародно-правових актів у формуванні та реалізації державної транспортної політики, у тому числі в Україні, яка послідовно орієнтується на поглиблення інтеграції з Європейським Союзом через розвиток транспортного сполучення. Саме міжнародні документи закріплюють уніфіковані засади правового регулювання транспортної сфери, забезпечуючи узгодження внутрішньодержавного законодавства з міжнародними стандартами. Вони визначають базові принципи, на яких має будуватися національне транспортне право, та виступають одним із головних юридичних інструментів упорядкування суспільних відносин у цій галузі [1].

Імплементація норм Європейського Союзу у транспортній сфері створює додаткові можливості для розвитку ринку транспортних послуг в Україні. Формування оновленого нормативно-правового підґрунтя сприятиме підвищенню рівня безпеки руху, а також посиленню контролю за технічним станом транспортних засобів. Загалом законодавство України вже враховує значну частину вимог актів права ЄС, однак воно потребує подальшого вдосконалення для забезпечення повного впровадження тих європейських актів, імплементація яких залишається актуальною на сучасному етапі. Зокрема, пріоритетними напрямками імплементації норм ЄС у транспортній сфері України нині вважаються такі:

1) у сфері дорожнього транспорту для гармонізації українського законодавства з нормами ЄС необхідно повністю імплементувати акти, що стосуються: використання тахографів; запровадження системи плати за користування дорогами та дорожніх зборів; підвищення безпеки дорожнього руху; посилення контролю за технічним станом транспортних засобів. Насамперед ідеться про Директиву Ради № 92/6/ЄЕС, яка вимагає обов'язкове встановлення пристроїв обмеження швидкості для автобусів та вантажівок. Виконання цієї Директиви в Україні допоможе зменшити кількість дорожньо-транспортних пригод і підвищити рівень безпеки на дорогах. Зменшення швидкості на дорогах також сприятиме збереженню дорожнього покриття та зниженню викидів CO₂, що стане важливим кроком у напрямі охорони довкілля [2];

2) у сфері функціонування залізничного транспорту ключовим завданням залишається ухвалення проєкту Закону України «Про залізничний транспорт України», що закладе законодавчі підвалини для реформування галузі відповідно до стандартів ЄС, створення конкурентного ринку перевезень та покращення ефективності залізничного сполучення. Також принциповим є імплементація у чинне законодавство Директиви 91/440/ЄЕС [8] та Директиви 2001/14/ЄС [9], що мають велике значення для реформування української залізничної системи. Перша Директива передбачає розділення залізничних підприємств на окремі структури, які займаються операційною діяльністю (перевезеннями) та управлінням інфраструктурою (підтримкою залізничних шляхів, станцій тощо), що підвищує прозорість фінансових операцій і створює умови для конкурентної боротьби. Друга Директива регламентує правила доступу до залізничної інфраструктури, що має сприяти ефективному розподілу пропускну здатності та забезпеченню справедливих умов для всіх операторів. Імплементація цих директив дасть Україні змогу підвищити ефективність залізничного транспорту та зменшити ризик монополізації;

3) у сфері функціонування морського та внутрішнього водного транспорту принциповою є необхідність продовження адаптації законодавства України до норм ЄС шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів або внесення змін до чинних законів, що дасть змогу забезпечити відповідність міжнародним стандартам у сфері морських перевезень та функціонування портової інфраструктури. Основними завданнями з реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на найближчі роки є: Директива 2006/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради про встановлення технічних вимог до суден внутрішніх водних шляхів; імплементація Регламенту (ЄС) № 391/2009 Європейського Парламенту та Ради про загальні правила й стандарти щодо організацій з корабельного інспектування й огляду; імплементація Директиви Ради 96/75/ЄС про системи фрахтування та ціноутворення на національному та міжнародному внутрішньому водному транспорті Співтовариства; імплементація Регламенту № 336/2006 Європейського Парламенту та Ради про імплементацію Міжнародного кодексу з управління безпекою в рамках Співтовариства; імплементація Директиви 2009/45/ЄС Європейського Парламенту та Ради стосовно правил та стандартів безпеки для пасажирських суден; імплементація Директиви 2009/16/ЄС Європейського Парламенту та Ради стосовно контролю державою порту; імплементація Директиви 87/540/ЄЕС про доступ до перевезення товарів водними шляхами для національного та іноземного транспорту і взаємне визнання дипломів, сертифікатів та інших офіційних посвідчень кваліфікаційного рівня для провадження такої діяльності; імплементація Директиви 96/50/ЄС про гармонізацію умов отримання національних свідоцтв капітанів для перевезення пасажирів та вантажів внутрішніми водними шляхами у межах Співтовариства тощо [5];

4) у сфері забезпечення належного рівня перевезення небезпечних вантажів доцільним є ухвалення проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із законодавством ЄС у сфері перевезення небезпечних вантажів», що забезпечить імплементацію положень Директиви ЄС щодо внутрішніх перевезень небезпечних вантажів та підвищення рівня безпеки у цій сфері. Імплементація Директиви № 2008/68/ЄС, яка встановлює вимоги до перевезення небезпечних вантажів, є важливим кроком для підвищення безпеки транспортування та захисту довкілля [3]. Виконання цієї Директиви дасть змогу забезпечити відповідність міжнародним стандартам та знизить ризики аварій під час перевезень;

5) у сфері функціонування авіаційного транспорту, попри значний прогрес у приведенні національного законодавства до вимог ЄС, подальша імплементація норм авіаційного законодавства країн ЄС залишається необхідною. Україна, незважаючи на складні умови війни, змогла зберегти операційну спроможність авіаційної галузі, що створює передумови для її подальшого розвитку відповідно до європейських стандартів [4].

Не можна не згадати також і Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2017 р. № 747-р «Про схвалення Стратегії імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту («дорожньої карти»)), яким затверджено Стратегію імплементації норм Європейського Союзу у сфері морського та внутрішнього водного транспорту, що є частиною зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС. Основна мета документа – гармонізація українського законодавства з нормами ЄС та створення сприятливих умов для інтеграції транспортної системи України до європейської.

Стратегією імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту («дорожньої карти») передбачається:

адаптація законодавства до вимог директив і регламентів ЄС щодо безпеки мореплавства, екологічних стандартів, функціонування ринку та державного управління у сфері водного транспорту;

покроковий план (дорожня карта) імплементації європейських норм у галузі морського та річкового транспорту;

розвиток інституційного потенціалу, включаючи створення ефективних органів управління та контролю;

поліпшення безпеки судноплавства та захисту навколишнього середовища відповідно до європейських стандартів;

реформування річкового транспорту, зокрема вдосконалення інфраструктури та правових умов для залучення інвестицій;

міжнародна інтеграція, що передбачає активну співпрацю з європейськими транспортними структурами [7].

Висновки. Таким чином, не применшуючи значення міжнародно-правових засад регулювання контрольних процедур у транспортній сфері, слід наголосити, що вирішальне значення для належного, безпечного й ефективного функціонування транспортної системи держави мають саме національне законодавство та підзаконне нормативне регулювання. Якщо міжнародні норми переважно визначають загальні орієнтири та стандарти, то внутрішньодержавні правові акти закріплюють конкретні правила здійснення перевезень, пристосовуючи міжнародні підходи до національних умов і забезпечуючи їх практичне впровадження. Саме вони встановлюють процедури сертифікації транспортних засобів, вимоги до професійної підготовки водіїв і перевізників, екологічні критерії, стандарти безпеки дорожнього руху, а також правила пасажирських і вантажних перевезень. Окрім того, національне законодавство визначає механізми контролю та юридичної відповідальності за порушення встановлених вимог, що дає можливість оперативно реагувати на загрози, попереджати правопорушення та підтримувати належний рівень транспортної безпеки. Узгоджена взаємодія міжнародних і національних регуляторів формує цілісну систему управління транспортною сферою, яка забезпечує її поступальний розвиток та входження до глобального ринку перевезень.

Список використаних джерел

1. Баган Я. Й. Адміністративно-правове забезпечення функціонування авіаційного транспорту в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2018. 226 с.
2. Директива Ради 92/6/ЄЕС від 10 лютого 1992 року про встановлення і використання пристроїв обмеження швидкості для деяких категорій моторних транспортних засобів у Співтоваристві (ОВ L057, 02.03.1992, с. 27) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_002-92#Text.
3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/68/ЄС від 24 вересня 2008 року про внутрішні перевезення небезпечних вантажів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_007-08#Text.

4. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (ACQUIS EC). URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf.

5. Кирилюк Ю. В. Особливості імплементації економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС. URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12541/5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

7. Про схвалення Стратегії імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту («дорожньої карти») : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.10.2017 № 747-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-2017-%D1%80#Text>.

8. Council Directive 91/440/EEC of 29 July 1991 on the development of the Community's railways. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1991/440/oj/eng>.

9. Directive 2001/14/EC of the European Parliament and of the Council of 26 February 2001 on the allocation of railway infrastructure capacity and the levying of charges for the use of railway infrastructure and safety certification. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/14/oj/eng>.

References

1. Bahan, Ya. Yo. (2018) *Administrativno-pravove zabezpechennya funktsionuvannya aviatsiynoho transportu v Ukraini* [Administrative and legal support for the functioning of air transport in Ukraine] (Candidate's thesis). Dnipro. 226 p. [in Ukr.].

2. Council Directive 92/6/EEC of 10 February 1992 on the installation and use of speed limitation devices for certain categories of motor vehicles in the Community. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/6/oj/eng>

3. Directive 2008/68/EC of the European Parliament and of the Council of 24 September 2008 on the inland transport of dangerous goods. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/68/oj/eng>

4. Zvit za rezultatamy provedennya pervynnoyi otsinky stanu implementatsiyi aktiv prava Yevropeyskoho Soyuzu (ACQUIS YeS) [Report on the results of the initial assessment of the state of implementation of acts of the European Union law (EU acquis)]. Retrieved from: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf [in Ukr.].

5. Kyrylyuk, Yu. V. Osoblyvosti implementatsiyi ekonomichnoyi chastyny Uhody pro asotsiatsiyu Ukrainy z YeS [Peculiarities of implementation of the economic part of the Association Agreement between Ukraine and the EU]. Retrieved from: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12541/5.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukr.].

6. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996) *Konstytutsiya Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR* [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 30, Art. 141. [in Ukr.].

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017) *Pro skhvalennya Stratehiyi implementatsiyi polozhen dyrektyv ta rehlementiv Yevropeyskoho Soyuzu u sferi mizhnarodnoho morskoho ta vnutrishnoho vodnoho transportu («dorozhnoyi karty»): rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 zhovtnya 2017 r. № 747-r* [On approval of the Strategy for implementation of the provisions of directives and regulations of the European Union in the field of international maritime and inland waterway transport («road map»): Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 11, 2017, No. 747-r]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-2017-%D1%80#Text> [in Ukr.].

8. Council Directive 91/440/EEC of 29 July 1991 on the development of the Community's railways. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1991/440/oj/eng>

9. Directive 2001/14/EC of the European Parliament and of the Council of 26 February 2001 on the allocation of railway infrastructure capacity and the levying of charges for the use of railway infrastructure and safety certification. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/14/oj/eng>

ABSTRACT

Andrii Sobakar, Volodymyr Shatokhin. Norms of law as sources of organization of public control over compliance with transport legislation

The article examines the norms of law as a source of organizing public control over compliance with transport legislation. It is substantiated that modern legal regulation of the transport sector in Ukraine is formed in the context of a combination of national and international regulatory frameworks, and the effectiveness of control procedures largely depends on the level of implementation of international legal standards in domestic legislation. It is established that international treaties, acts of the European Union, as well as strategic documents that determine the directions of modernization of the transport sector, requirements for transportation safety, environmental standards, protection of passenger rights and professional competence of carriers are of particular importance in this area. It is found that in the context of Ukraine's European integration course, international legal norms perform not only a guiding but also a system-forming function, since they influence the content of national transport legislation, determine the principles of organizing control activities and contribute to the unification of administrative and legal mechanisms for supervision in the transport sector. The main directions of implementation of EU law acts in the field of road, rail, sea, inland waterway, air transport, as well as in the field of transportation of dangerous goods are analyzed. It is proved that the current legislation of Ukraine already takes into account a significant part of the requirements of European law, but requires further improvement in order to fully implement the relevant directives and regulations. It is emphasized that, despite the importance of international legal regulation, the decisive role in the practical provision of transport control belongs to national legislation, which specifies international standards by establishing certification procedures, technical control, requirements for transportation participants, legal liability measures and organizational principles of the activities of authorized bodies. It is concluded that the optimal direction for improving the legal provision of public control in transport is not the adoption of a separate codified act, but the systematic updating of the current transport legislation, its harmonization with international standards.

Key words: law, public control, transport, transport legislation, implementation of EU norms, transport safety, administrative and legal regulation, state supervision, European integration, control procedures.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.08.2026